

ni yayımlanan kitaplar, sahnelenen oyunlar, edebiyat ödülleri, edebî şahsiyetlerin ölümü ve ölüm yıl dönümü, edebiyat toplantılarını da içine almaktadır.

Eserleri. *Ali Şîr Nevâî'nin Türk Diline Hizmetleri* (İstanbul 1962), *Mehmed Âkif ve Cemiyetimiz* (İstanbul 1962), *Osmanlıca I: Eski Yazı-Gramer-Metinler* (İstanbul 1962), *Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrin'i: İnceleme-Metin* (İstanbul 1963, 1980), *Osmanlıca Grameri: Eski Yazı ve İmlâ-Arapça, Farsça, Eski Anadolu Türkçesi, Aruz* (İstanbul 1964; *Osmanlıca I: Eski Yazı-Gramer-Metinler* adlı kitabın bazı bölümlerini genişletmek ve yeni bölümler ilâve etmek suretiyle yapılmış baskısıdır), *Dil Dâvâsı ve Ziya Gökalp* (İstanbul 1965), *Şeyhî-Hayatı ve Eserleri: Eserlerinden Seçmeler* (İstanbul 1968), *İkinci Dil Kongresi ve Akademi* (İstanbul 1969), *Süleyman Çelebi, Mevlid: Vesiletü'n-necât* (Ankara 1970), *Peyami Safa'dan Seçmeler* (İstanbul 1970, Ergun Göze ile birlikte), *Şeyhî'nin Har-nâmesi* (İstanbul 1971, 1981), *Millî Üniversite ve Reform* (İstanbul 1972), *Yunus Emre Divanı* (İstanbul 1972), *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları I: Yeni Osmanlıca Metinleri* (İstanbul 1972), *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları II: Klâsik ve Eski Osmanlı Türkçesi Metinleri* (İstanbul 1974), *Türkçemiz ve Uydurmacılık* (İstanbul 1977), *Eski Türkiye Türkçesi: XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük* (İstanbul 1977, 1981, 1994), *Türk Dili* (Ankara 1977, Muharrem Ergin ve Mehmet Kaplan ile birlikte), *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları II: Osmanlı Türkçesine Giriş, Eski Yazı-Gramer-Aruz-Metinler* (İstanbul 1977; *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları I: Yeni Osmanlıca* adlı kitabın, gramer ve aruz konuları ilâve edilmek suretiyle genişletilmiş baskısıdır), *Uydurma Olan ve Olmayan Yeni Kelimeler Sözlüğü* (İstanbul 1979), *Tarihî Türkiye Türkçesi Araştırmaları III: Osmanlı Türkçesi Grameri Osmanlıca Grameri (Eski Yazı ve İmlâ-Arapça, Farsça, Eski Anadolu Türkçesi)* (İstanbul 1979), *Tarih İçinde Türk Edebiyatı* (İstanbul 1981), *Dil Dâvâsı* (Burhan Bozgeyik'in Faruk Kadri Timurtaş'la yaptığı mülâkat, İstanbul 1981, 1995), *Bâkî Divanından Seçmeler* (Ankara 1987), *Diller ve Türkçemiz* (haz. Mustafa Özkan, İstanbul 1996), *Sanat-Edebiyat Dünyasından* (haz. Mustafa Özkan, İstanbul 1997), *Makaleler, Dil ve Edebiyat İncelemeleri* (haz. Mustafa Özkan, Ankara 1997).

BİBLİYOGRAFYA :

Mustafa Özkan, *Faruk Kadri Timurtaş: Haya-tı-Eserleri-Eserlerinden Seçmeler*, Ankara 2000; Nail Tan, *Derlemeler-Makaleler: Halk Bilimi (Folklor) / Halk Edebiyatı-Genel*, Ankara 2007, I, 241-242; *Türk Edebiyatı*, sy. 106, özel sayı, İstanbul 1982; Mertol Tulum, "Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş'ın Hayatı ve Eserleri", *TKA* (Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın hâtırasına armağan), XVII-XXI/1-2 (1983), s. IX-XIX; *TDA*, sy. 27, Faruk Kadri Timurtaş özel sayısı (1983); "Timurtaş, Faruk Kadri", *TDEA*, VIII, 354-355.

MUSTAFA ÖZKAN

TİMURTAŞ PAŞA

(ö. 806/1404)

Osmanlı beylerbeyi.

Kaynaklarda "Kara" lakabıyla anılmakta olup ilk Osmanlı vezirlerinden biri kabul edilir. Tarihî geleneğe göre ailesi Osman Bey'in silâh arkadaşlarından Aykut Alp'e dayanır. Babası Aykut Alp'in oğlu Kara Ali Bey olarak gösterilir; ancak bu bilgilerin teyidi güçtür. Hayatının ilk dönemleri ve faaliyetleri hakkında bilgi yoktur. Babasıyla birlikte Marmara'nın güney sahillerinde fütuhatta bulunduğu ve Süleyman Paşa ile Rumeli'de seferlere katıldığı belirtilirse de bu bilgiler yine ilk Osmanlı kaynaklarıyla teyit edilememektedir. Hoca Sâdeddin Efendi onun Orhan Bey zamanında 1334 yılı civarında Gemlik'in alınmasında rol oynadığını ve Rumeli yakasına geçen ilk beyler arasında olduğunu belirtir. Fakat bu bilgiler de şüphelidir. Neşrî'nin cülûsu sırasında yahut Rumeli yakasına ikinci geçişinde Şehzade Bayezid'in yanında, belki de onun lalası sıfatıyla Bursa'da muhafaza hizmetinde kalması dolayısıyla geçer. Daha sonra muhtemelen I. Murad'ın emriyle Lala Şâhin Paşa ile beraber Tunca nehri boyunca yapılan fetihlere katıldı; birlikleriyle Yenice-i Kızılcağa ile (Elhovo) Yanbolu'yu ele geçirdi ve Edirne'ye döndü (1367-1369 arası). Ardından Edirne'de vefat eden Lala Şâhin Paşa'nın yerine Rumeli beylerbeyi oldu. Bu görevde iken I. Murad'ın emriyle, Saruhan-ili'nde bulunan konar göçer Türkmenler'i Serez ve Vardar ovalarına yerleştirdiği gibi Manastır, Pirlepe, İştîp kalelerini aldı (784/1382); Epir bölgesinde fetihler yaptı; Epir idarecisi Carlo Tocco'nun topraklarına girdi (Karlı-ili bölgesi); buradaki şehirlere saldırdı; Arta'yı baskı altında tuttu. Ayrıca Güney Arnavutluk'ta Savra (Muzakiye) ovasına indi. Buradaki savaşta Balşa'yı ağır bir yenilgiye uğrattı (787/1385). Cenevizliler'le

yapılan antlaşma metinlerinde I. Murad'ın yanında adının zikredilmesi şöhretinin iyice arttığını ve Osmanlı Beyliği'nin önde gelen askerî liderleri arasında yer aldığını gösterir.

I. Murad'ın Karaman seferi dolayısıyla Anadolu yakasına geçen Timurtaş Paşa, Kütahya'da padişah ile buluştu. Neşrî'ye göre I. Murad'ın Karamanoğulları ile yaptığı Frenk Yazısı savaşı sırasında (788/1386) Germiyan askerleriyle birlikte merkezde yer aldı ve ilk Karaman hücumlarını karşıladığı gibi savaşın kazanılmasında önemli rol oynadı. Hatta savaşta Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey ile karşı karşıya geldi, onunla yaptığı mücadeleyi kazandı. Bunun üzerine I. Murad, Alâeddin Ali Bey'den kalan eşyaları ve diğer malları kendisine verdi. Bu başarısının ardından Timurtaş Paşa'nın vezirlik makamına getirildiği bilgisi ise şüpheli görünmektedir. Bazı kaynaklarda adının geçmemesine rağmen onun 1389'daki Kosova savaşına Rumeli beylerbeyi sıfatıyla katıldığı düşünülebilir. *Fetihnâme*'ye göre savaş sırasında Şehzade Bayezid ile birlikte sağ kolda yer almıştı. Savaştan sonra I. Murad'ın ölümü ve yerine Yıldırım Bayezid'in geçişiyle nüfuzunu daha da arttırmış olması muhtemeldir.

Cülûsunun ardından Yıldırım Bayezid'in Sırbistan'a akına gönderdiği Timurtaş Paşa Kratova maden bölgesine inerek buraları yağmaladı ve Edirne'ye döndü. Kısa bir süre sonra Anadolu yakasındaki Yıldırım Bayezid tarafından Bursa'ya çağrıldı. 1390 kışında Anadolu beylikleri ve Alaşehir üzerine yapılan harekâta katıldı. Neşrî'ye göre bunun ardından Eflak seferine çıkmak için Rumeli yakasına geçen Yıldırım Bayezid Anadolu beylerbeyiliğini verip onu Ankara sancağına yolladı. Böylece teşkil edilen Anadolu beylerbeyiliğinin ilk idarecisi oldu (1393). Bu görevde iken Karamanoğlu Alâeddin Bey'in baskınına uğrayarak esir düştü ve bir müddet Konya'da mahpus kaldı. Olayı öğrenen Yıldırım Bayezid'in Anadolu'ya geçişi sırasında iyi niyet gösterisi olarak Alâeddin Bey tarafından serbest bırakıldı, ayrıca kendisine padişaha götürülmek üzere türlü hediyeler verildi. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, burada adı geçen Timurtaş'ın Sarı lakabıyla anılan başka bir Timurtaş Paşa olduğu görüşünde ise de kaynaklar, Anadolu beylerbeyi sıfatıyla Karaman seferinde rol oynayan kişinin Kara Timurtaş Bey olduğu yolunda mütefiktir (*Rûhî Târîhi*, s. 393-394).

Timurtaş Paşa daha sonra Yıldırım Bayezid'i, Alaşehir'in alınmasının ardından

Bursa'da Timurtaş Paşa Camii ve minaresi

artık sıranın İstanbul'a geldiğini söyleyerek İstanbul'un fethi için teşvik etti. İstanbul kuşatmasında bulundu, fakat Haçlı kuvvetlerinin Niğbolu'ya yürümesi yüzünden kuşatma kaldırıldı. Niğbolu *Fetihnâme*'sine göre bu savaşta Anadolu beylerbeyi sıfatıyla yer almıştı. Savaşın kazanılmasının ardından muhtemelen tekrar Anadolu'ya döndü ve 1397'de Yıldırım Bayezid'in Karaman seferine katıldı. Kaynaklara göre Akçay savaşında esir düşen Alâeddin Bey ona teslim edilmiş, o da muhtemelen daha önce esir alınmasına karşı duyduğu intikam hisleriyle onu katletti. Kaynaklarda Yıldırım Bayezid'in bu olaya çok üzüldüğü kaydedilir. Bundan sonra gözden düştü, yaşlılığı sebebiyle artık bir daha kendisine görev verilmedi. Ankara Savaşı'nda ve savaşın ardından meydana gelen karışıklık yıllarında nerede olduğu konusu açık değildir. Bazı Osmanlı kaynaklarında Timurtaş Paşa'nın da Ankara Savaşı'na katıldığından ve oğullarıyla birlikte Timur'a esir düştüğünden, Kütahya'daki hazinede bulunan para ve mallar dolayısıyla Timur tarafından azarlandığından, hatta savaşta hayatını kaybettiğinden söz edilirse de bunların doğru olması ihtimali zayıftır. Zira onunla birlikte iki Timurtaş Paşa daha kaynaklarda zikredilmiş ve yapılan araştırmalarda bunlar birbirine karıştırılmıştır. Muhtemelen yaşı ilerlediği için idarî işlerden çekilen Timurtaş Paşa son yıllarını Bursa'da geçirmiştir. Nitekim Ramazan 806'da (Mart 1404) burada vefat ederek yaptırdığı caminin yanındaki türbesine gömüldü. Türbe kitabesinde kendisinden "melîkû'l-üme-râ" şeklinde bahsedilmesi dikkat çekicidir.

Günümüzde Bursa'daki Timurtaş mahallesi onun adından gelir.

Uzun yıllar önemli görevlerde bulunan Timurtaş Paşa bazı kaynaklarda yeni askerî teşkilâtın oluşturulmasındaki rolüyle de anılır. Fakat bu bilgiler daha çok geç tarihli kaynaklarda yer alır. Bunlara göre İslâm ülkelerinden gelip devletin hizmetine giren Arap, Acem ve Türkler'den kapıkulu ocaklarından biri olan sipahi bölüğünü meydana getirmiştir. Ayrıca geri hizmet görevi yapan voynuk teşkilâtının da kurucusu diye gösterilir. Rumeli beylerbeyliği sırasında yerli hristiyan askerlerine timar vermesiyle Osmanlı ordusunun yerli askerî zümrelerce benimsenmesini sağladığı ifade edilir. Yine Orhan Bey zamanında beylerin ve askerî erkânın kırmızı renkli üsküf giymesi işine ön ayak olduğu belirtilir. Bunun yanı sıra bölüklerin sancaklarının renklerinin ve şekillerinin onun tarafından tesbit edildiği ileri sürülür. Ancak bütün bunların doğruluğu konusunda kesin bir şey söylemek zordur. Bununla birlikte Timurtaş Paşa'nın önemli ve nüfuzlu bir aile teşkil ettiği söylenebilir. Dört oğlu ve ailenin diğer fertleri Rumeli uç kesiminde ve devlet kademelerinde önemli görevlerde bulunmuştur. Oğlu Yahşi Bey, I. Murad ve Yıldırım Bayezid zamanında Balkanlar'da faaliyet göstermiştir. Niş ve Pravadi'nin fethi sırasında oynadığı rolle kaynaklarda adı sıkça geçmektedir. Kosovo savaşında da öncü birliklerin kumandasını üstlenmiş, Ankara Savaşı'nda hayatını kaybetmiştir. Diğer üç oğlu II. Murad'ın cülusunun ardından ortaya çıkan Düzme Mustafa isyanının bastırılmasındaki hizmetleri dolayısıyla bir süre vezir olarak di-

vana katılmıştır. Daha sonra Oruç Bey Anadolu beylerbeyliğine getirilmiş, Ali Bey Saruhan sancak beyliği yapmıştır. Bu ikisi İzmir Beyi Cüneyd'in ayaklanmasının bertaraf edilmesinde önemli hizmetlerde bulunmuştur. Ali Bey'in Manisa'da bir camisi vardır. Diğer oğlu Umur Bey'in Aşıkpaşazâde'nin râvileri arasında yer aldığı bilinmektedir. Âlim bir zat olan ve 865'te (1461) vefat eden Umur Bey Bursa, Biga ve Afyon'da cami, Edirne'de mescid yaptırmıştır. 859 Muharrem (Aralık 1454 – Ocak 1455) tarihli vakfiyesi Bursa'daki camisinin cephesinde iki parça halinde taş kazdırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Aşıkpaşazâde, *Târih* (Atsız), s. 133, 135, 136; Bihiştî Ahmed Sinan Çelebi, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, British Museum, Add. Or. ms. 7869, vr. 6°, 9°, 11°, 12°; Neşrî, *Cihannümâ* (haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2008, s. 97, 141, 144, 148; *Rûhî Târihi* (TTK Belgeler, XIV/18 [1992] içinde, tıpkıbasımı ile birlikte nşr. Yaşar Yücel – Halil Erdoğan Cengiz), s. 387-389, 393-395; Hoca Sâdeddin, *Tâcû't-tevârih*, İstanbul 1279, I, 37, 39, 46, 100, 106, 110, 118, 120; Âli Mustafa Efendi, *Kitâbü't-Târih-i Künhü'l-ahbâr* (haz. Ahmet Uğur v.dğr.), Kayseri 1997, I/1, s. 124; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, 174-176, 248, 573-576; a.mlf., "Osmanlı Tarihinin İlk Devirlerine Ait Bazı Yanlışlıkların Tashihi", *TTK Belleten*, XXI/81 (1957), s. 173-178; Kamil Kepcioğlu, *Bursa Kütüğü* (haz. Hüseyin Algül v.dğr.), Bursa 2009 s. 173-272; a.mlf., "Timurtaş Paşalar", *Uludağ: Bursa Halkevi Der-gisi*, sy. 51-52 (1942), s. 10-18; *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1983, III, 44-50; Adem Apak, "Osmanlı Devletinin Kuruluş Döneminde Bursalı Bir Vezir Ailesi: Kara Timurtaşoğulları", *Gümüşlü'den Günümüze Osmanlı Kültüründe Bursa* (haz. Hasan Basri Öcalan), İstanbul 2003, s. 151-170; M. C. Şehâbeddin Tekindağ, "Timurtaş", *İA*, XII/1, s. 372-374; Fr. Babinger – [C. E. Bosworth], "Timurtash Oghulları", *El²* (İng.), X, 528-529; Halil İnalıc, "Murad I", *DİA*, XXXI, 158, 159.

FERİDUN EMECEN

TİMURTAŞ PAŞA KÜLLİYESİ

Kütahya'da

XIV. yüzyılın sonu ile

XV. yüzyılın başına tarihlenen külliye.

Kütahya'da Kavaflar Çarşısı'nın içinde bulunan külliye Takkacılar / Takvâcılar Camii-Külliyesi diye de anılmaktadır. İnşa kitabesi yoktur. Vakıf kayıtlarında Kütahya'da Sarı Timurtaş Paşa tarafından bir mescid, medrese ve imaretin tesis edildiği belirtilmekte (Varlık, sy. 3 [1987], s. 248), külliyenin, Timurtaş Paşa'nın Kütahya ve çevresini muhafaza ile görevli bulunduğu 1389-1402 yılları arasında yaptırıldığı ka-